

ÖRJAN LINDBERGER

Bakom en dedikation

Om Viktor Rydberg och Nils Linder

Vapensmeden inleds med följande dedikation: "Till mina vänner lektor Nils Linder och professor Karl Warburg".

Den senare av dessa två stod Rydberg nära på flera sätt. Han hörde till kretsen kring S.A. Hedlund och Handelstidningen, han var kusin till Rydbergs avlidne vän och medarbetare Simon Warburg, han var av diktaren högt skattad som litteraturkritiker med ett verklighetssinne som styrdes av ideella intressen. Det är inte svårt att finna motiv till att han tillägnades just detta verk.

Men varför fick han dela hyllningen med Nils Linder? Det är en särskild historia.

Nils Linder (1835-1904) var liksom Rydberg till börden smålänning. Han hade disputerat på en avhandling om allmogemålet i Södra Møre, erhållit docentur och kort därpå (1868) utnämnts till lektor vid Högre Lärarinneseminariet i Stockholm. Han producerade en lång rad skrifter inom sitt ämnesområde; särskilt var han intresserad av språkriktighetsfrågor. Hans största och mest bestående insats var att han organiserade och redigerade första upplagan av Nordisk Familjebok, Sveriges första riktigt kvalificerade encyklopedi. Den har utgjort grunden för alla senare liknande uppslagsverk i vårt land.

Viktor Rydberg blev bekant med Nils Linder år 1870. Detta framgår av deras brevväxling, vars båda halvor numera ingår i Kungl. Bibliotekets samlingar. Rydberg vistades då som nyvald ledamot av Andra Kammaren i Stockholm. Vid sidan av riksdagsarbetet hann han med en del umgängesliv, på västkanten kombinerat med utflykter till stadens omgivningar. I ett brev 31.1 1884 erinrar sig Linder

den "oförgätliga färd vi en vacker afton för många år sedan gjorde till Stallmästaregården och Norrbacka". Vad deras samtal då rörde sig om framgår tyvärr inte av brevet, men man kan gissa att kontakten med språkforskaren Linder bidrog till att stimulera Rydbergs intresse för en från låneord rensad svenska; hans strävanden för purism och nordisk nyväckelse började just under riksdagsperioder med dess nära kontakter med lantmannapartiet. Det första bevarade brevet från Rydberg till Linder utgör ett svar på en förfrågan om medarbetarskap i Nordisk Familjebok.

Rydberg skriver 20.12 1874:

Det är ett storartadt, men länge påkalladt företag du tagit hand om, och då jag finner mig vara en af dem, som du gjort äran inkalla under din fana, vill jag härmed tillkännagifva, att jag ej skall undandraga mig den tjenstgöring under henne, som min tid kan medgifva och hvartill du må döma mig duglig.

Det blev emellertid en tjänstgöring med förhinder. På våren 1875 fick Rydberg beställning på artiklarna *Alkemi*, *Astrologi* och *Apokatastasis*. Han svarade att han tyvärr var upptagen av ett annat arbete (tydligen *Romerska kejsare i marmor*) och helst såg att någon annan åtog sig de båda förstnämnda ämnena. "Artikeln *Apokatastasis* förekommer mig deremot så lockande, att jag vill se, om det icke vore möjligt för mig att fram i maj egna någon tid deråt". Linder framhärddade dock och sände en förlaga till *Alkemi* för rättning och överarbetning. Rydberg skrev om och utvidgade artikeln, och den står med hans signatur i både första och andra upplagan av Familjeboken. Fler bidrag blev det inte. Rydberg började arbeta med *Apokatastasis*, men den 14.2 1876 nödgades han meddela att han inte kunde leverera det önskade:

Sedan jag mottog ditt senaste bref, har jag gjort ett nytt försök med *Apokatastasis*, hvilket jag öfverkorsat, emedan det artade sig til en afhandling i stället för en kort

uppsats. Saken är den, att jag står detta ämne och särskilt aposteln Paulus' Apokatastasislära, sådan jag framställt henne i min skrift *Om människans föruttillvaro*, så nära och känner mig så intagen af denna på en gång djupsinniga, med logisk följdriktighet utbildade och inbillningskraften tilltalande världsuppfattning, att jag finner det vara mig omöjligt att yttra mig om den så kort och kallt som vederbör. Förlåt mig, käre bror, för din misräkning på mig i detta fall.

Karl Warburg, som genom Linder haft tillgång till detta brev och citerar det i sin stora levnadsteckning (II:465), påpekar att det var denna aldrig utförda beställning som gav Rydberg impulsen till att utarbeta sin sista stora följdskrift till *Bibelns lära om Kristus*, den som fick titeln *Till läran om de yttersta tingen*, fullbordad 1879 och utgiven 1880. Som Rydberg säger i sitt brev rörde ämnet honom mycket nära. Alltings återställelse innebar för honom återvändandet till ett ursprungligt, preexistent idealtillstånd och därmed utsikten till allas slutliga frälsning, att som det står i dikten *Klockorna*, "jorden blir Guds rike".

När Rydberg 1884 blivit utnämnd till professor vid Stockholms högskola, skrev Linder en lyckönskan och uttryckte samtidigt sin förhoppning att flyttningen till huvudstaden skulle leda till att deras umgänge återupptogs. Så skedde också. I synnerhet efter det att Linder 1887 gift sig med den många år yngre Gurli Peterson Kavli, blev kontakterna regelbundet återkommande. Makarna Rydberg blev gudföräldrar till paret Linders dotter Estrid.

Rydberg upptogs fr.o.m. mitten av 1880-talet alltmer av sina mytologiska forskningar. I sina försök att rekonstruera de gamla diktcykler, som han ansåg hade funnits i forntiden, använde han med uppfinningsrikedom och skarpsinne

filologiska argument. Språkmännen av facket tyckte dock i allmänhet att han var för fantasifull. Troligen har detta varit ett ämne som diskuterades med Linder; som ett inlägg i en sådan debatt kan man uppfatta det brev med vilket Rydberg 15.3 1885 översände den danska översättningen av *Segersvärdet* med dess tillägg "Til bevisforelsen". Linder uppmanades att läsa just denna avdelning för att få en inblick i Rydbergs metod, som var en annan än de filologers "som valt Mythologien till Filologiens Fjäderholmar" - en mycket nedsättande karakteristik, eftersom Fjäderholmarna vid denna tid hyste Stockholms latrinupplag. Då Linders forskningar inte gällde mytologi utan mer prosaiska språkliga företeelser, behövde han inte ta åt sig, men man kan ana att han var medveten om en skillnad mellan Rydbergs och hans egen språksyn.

1890 publicerade han en avhandling med den långa titeln *Om -er, -r, -ar och -or såsom pluraländelser för neutrala substantiver i svenska språket*. Ett viktigt avsnitt där diskuterar ändelsen -er, vilken Rydberg velat totalt utmönstra såsom tysk och därför osvensk. Linder visar i sin detaljerade genomgång, att det inte förhåller sig så enkelt: det finns fall, där ändelsen ifråga ter sig som ett naturligt och riktigt svenskt språkbruk. Skriften publicerades på två sätt: dels som bilaga till Högre Lärarineseminariets program vårterminen 1890, dels i en separat bokupplaga. Den sistnämnda försågs med en dedikation: "Viktor Rydberg egnas detta arbete såsom en gård av författarens högaktning och vänskap". Linder hyste nog en viss oro för hur detta skulle upptas, men Rydbergs svar 22.7 1890 dementerade farhågorna. Denne förklarade, att han kände sig skyldig att acceptera de slutsatser som Linder kommit till, och han kände sig mycket tacksam för "den älskvärda grannlaghet, hvarmed du behandlat mina egna tilltag på det afhandlade området. Under hela läsningen har jag också haft en stigande estetisk tjusning." Framför allt var

Rydberg lycklig över den tryckta dedikationen. Den hade han upplevt som en solglimt, skrev han:

Solen, från hvilken den glimten kom, tändes för tjugo år sedan. Dess morgonrodnad lyste om jag minnes rätt, öfver utvårdshuset Norrbacka. Mycket vatten har sedan dess runnit, och åtskilliga tillfällen gifvits att pröfva lynnen och kynnen. Att jag efter så lång pröfning befunnits värdig en offentlig gärd af din högaktning och vänskap, det är för mig en ousäglig glädje, för hvilken jag tackar allas vår fader.

Det kan synas märkligt att Linders hedersbevisning betydde så mycket för Viktor Rydberg. Men han kände sig vid denna tid missförstådd och missaktad. 1889 hade Ellen Key stämplat honom som reaktionär på grund av hans sätt att rösta som jurymedlem i tryckfrihetsmålet mot Branting. Linder var klart liberal till sin politiska åskådning; för Rydberg kändes hans hyllning som en upprättelse. Därför svarade han med sin dedikation av *Vapensmeden*. Det var inte bara ett sätt att tacka för visad vänlighet. Det fanns för Rydberg en inre konsekvens i hans framhävande av Linder. Romanen vänder sig i porträttet av mästern Lars mot den benägenhet för intolerans och auktoritetstro, som den äldre diktaren tyckte sig finna hos en yngre generation.